

Л. К. Вахніна

НОВІ РАКУРСИ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ВЗАЄМИН

Відкритість сучасного культурного простору протягом останніх двадцяти років принесла цілий ряд нових підходів до традиційних та усталених явищ і позначилася на українсько-польських літературних взаєминах, у літературному процесі з'явилися нові напрями дослідження, постаті та персоналії.

До сучасної полоністики, безперечно, можна зарахувати науково-пошукову діяльність львівського літературознавця Євгена Нахліка, ім'я якого добре знане в Україні та Польщі. Цього дослідника можна назвати справжнім інтелектуалом, його працями цікавляться науковці та студенти. Навколо книжок Є. Нахліка точаться дискусії в літературній критиці та пресі. Фундаментальна праця науковця «Доля – los – судьба: Шевченко і польські та російські романтики»¹ викликала позитивний резонанс як у Польщі, так і в Україні завдяки опрацюванню значної кількості архівних джерел та оригінальності мислення самого дослідника.

Нова монографія Є. Нахліка «Творчість Юліуша Словацького в Україні. Проблеми українсько-польської літературної компаративістики»² також привертає увагу новим баченням проблем української полоністики, адже постать Ю. Словацького та його поетична творчість завжди були в колі зацікавлень українських та польських літературознавців, фольклористів, перекладачів. Українська візія польського романтика, що яскраво відбилася у фольклорних образах, попередніми

дослідниками трактувалася переважно в традиційний спосіб. Водночас в українському літературознавстві було недостатньо висвітлено синтез філософського месіанізму з народними джерелами та героїчним духом геніального польського поета, який уважав Україну своєю батьківщиною.

Перший розділ монографії Є. Нахліка під назвою «Творчість Юліуша Словацького й Україна» репрезентує нове бачення України, виходячи з її просторово-кольорової символіки – поєднання жовтого й блакитного, образ архангела Михаїла, що проходять через драматичний твір «Срібний сон Саломеї» та поему «Беньовський», які автор розглядає в окремому підрозділі. Аналізуючи численні наукові розвідки, присвячені цій проблематиці, Є. Нахлік уводить в науковий обіг маловідомі в Україні висловлювання про Ю. Словацького одного з найвидатніших польських письменників та публіцистів ХХ ст. Чеслава Мілоша, котрий вніс нові акценти на відображенні української тематики в його творчому доробку.

Євген Нахлік зосереджується на важливій ідеологемі – розуміння Ю. Словацьким українців як народу, їхнього прагнення до незалежності. Дослідник майстерно передає ментальність українства першої половини ХІХ ст. не тільки у фольклорно-етнографічних реаліях, а й в історико-філософських критеріях образу України та українців, актуальність якого очевидна і для сучасних гуманітарних наук.

Є. Нахлік звертається до проблеми, яка раніше не висвітлювалася в українській полоністиці. Йдеться про втілення творчих ідей Юліуша Словацького в українській літературі. Тому розділ «Юліуш Словацький і художні пошуки українських письменників (деякі питання типології та рецепції)» відразу привертає увагу своєю ґрунтовністю та новизною.

Є. Нахлік відомий як першовідкривач та дослідник багатьох архівних джерел в Україні та Польщі. Цей напрям його наукової діяльності знайшов відображення і в рецензованій книж-

ці. Мовиться про постаті Т. Шевченка, П. Куліша, І. Франка, І. Нечуя-Левицького, М. Драгоманова, В. Щурата та багатьох інших українських письменників і критиків, які у своїй творчості зверталися до польських історичних та літературних джерел.

Важливо, що в цьому розділі автор виходить із сучасного загальноєвропейського бачення проблеми, ураховує напрацювання сучасних як українських, так і польських літературознавців, фольклористів (Р. Кирчіва, Р. Радишевського, С. Маковського, С. Козака та ін.), а також світового рівня дослідників українсько-польських історичних та культурних взаємин – Д. Грабовича, Д. Бовуа, Ч. Мілоша.

Постать П. Куліша в контексті українсько-польських літературних зв'язків уже висвітлювалася Є. Нахліком у його попередніх працях, однак він постійно перебуває в пошуку й віднаходить нові архівні матеріали.

Загальновідомою є поетична, перекладацька та популяризаторська діяльність письменника Д. Павличка, Надзвичайного та Повноважного посла України в Польщі (1995–1998). Саме завдяки його діяльності як дипломата та культурного діяча у Варшаві було зведено пам'ятник Т. Шевченку, а в Києві – монумент Ю. Словацькому. Безперечно, рецепцію творчості Ю. Словацького в Україні неможливо розглядати без творчого доробку Д. Павличка, що наочно відображено в рецензованій книжці.

Звертаючись до «суто українського феномена» – постаті Ю. Андруховича, твори якого широко відомі в Польщі, автор порівнює його іронічне світобачення національних проблем з поглядами В. Гомбровича. Вони обидва, на думку Є. Нахліка, зазнали впливу Ю. Словацького.

Проблема польсько-української інтертекстуальності завжди привертала увагу науковців, адже твори багатьох польських письменників ХІХ–ХХ ст. сповнені численних ремінісценцій з

української літератури: від Т. Шевченка, П. Куліша, Лесі Українки до М. Рильського та Є. Маланюка.

Автор книжки наводить приклади таких переспівів чи запозичень у творчості Б.-Ю. Залеського з поем І. Франка, хоча відбувся і зворотний процес, про який українські читачі не завжди здогадувалися. Зокрема, відомий драматичний твір «Весілля» С. Виспянського був переосмислений у драмі «Сон української ночі» В. Пачовського, а творчі ідеї відомого декадента С. Пшибишевського майстерно втілені в новелістиці В. Стефаника.

Слід відзначити, що Василя Стефаника, який навчався на медичному факультеті Ягеллонського університету в Кракові, поєднувала творча співпраця з С. Пшибишевським та іншими діячами об'єднання «Молода Польща» в Кракові. Про це згадувала польська славістка Е. Вісьневська у своїй монографії, присвяченій Василю Стефанику.

Менш дослідженою в Україні залишається діяльність польських письменників Галичини, до якої сьогодні починають звертатися українські полоністи Львова, Дрогобича та Івано-Франківська. Там з'явилися відповідні дослідницькі центри на університетських кафедрах. Такий центр є і в львівському філіалі Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка, який очолює сам автор книжки.

Є. Нахлік наголошує на актуальних завданнях, що стоять перед українською полоністикою, зокрема, у галузі літературознавства – це дослідження українських перекладів з польської літератури, перцепція та рецепція в Польщі художніх перекладів з української мови.

В окремому розділі автор розглядає нові дослідження польської літератури та українську версію історії польської літератури в Україні. На його думку, цьому сприятиме співпраця з польськими колегами, підготовка спільних видань, наукових конференцій, обмін книжками та архівними матеріалами.

Книжка Є. Нахліка складається із цілого ряду розвідок, кожна з яких порушує важливі питання українсько-польських літературних та мистецьких взаємин. В одній з них: «Український Вернигора у польській літературі та мистецтві» – наведено детальну історіографію з проблеми, яка, безперечно, зацікавить широке коло читачів в Україні.

Автор книжки звертається до напівзабутих у сучасній полоністиці постатей польських письменників, для яких Україна стала «поетичною Меккою», вони не тільки писали українською мовою, а й брали українські псевдоніми, щиро захоплювалися українським фольклором. Їхній творчий доробок, уперше проаналізований та упорядкований Р. Кирчівим у книжці «Українською музою натхненні», розглянуто як пограниччя культур, яке в наш час набуває нових наукових аспектів вивчення. Ідеться, зокрема, про внесок Тимка Падури, Міхала Грабовського та багатьох інших письменників «української школи» в польську літературу.

Художнє оформлення книжки здійснив Ярослав Нахлік, який використав для цього цінні архівні джерела Львова.

Нову монографію Є. Нахліка можна зарахувати до своєрідних дослідницьких есе, кожне з яких є оригінальним з точки зору наукового сприйняття та читацького інтересу. Головне, що у виданні звучить ідея розвитку сучасної української полоністики в нових українсько-польських та загальноєвропейських контекстах.

ПРИМІТКИ

¹ *Нахлік Є.* Доля – los – судьба: Шевченко і польські та російські романтики. – Л., 2003. – 568 с. – (Серія «Літературознавчі студії». – Вип. 8).

² *Нахлік Є.* Творчість Юліуша Словацького в Україні. Проблеми українсько-польської літературної компаративістики. – Л., 2010. – 287 с.